Capitolul 6, *Adnotarea morfo-semantică a perechilor bază–derivat*, debutează cu enunţarea principiilor de adnotare, principii extrem de importante în vederea obţinerii unor rezultate corecte. Din acest motiv, apreciază autoarea, „ceea ce interesează din punct de vedere computaţional este marcarea identică a tuturor situaţiilor în care variaţiile de formă şi de sens sunt aceleaşi" (p. 111), precum şi validarea, realizată manual, a perechilor de literali ca urmare a existenţei unei relaţii derivative. În continuare, cercetătoarea ia în discuţie „etichetele semantice" utilizate în adnotare atât pentru cuvintele prefixate, cât şi pentru cele sufixate, etichete rezultate în urma unui proces de selecţie pe baza mai multor criterii: „gradul înalt de generalitate", „evitarea dublării", „economia" şi „caracterul multilingv" (p. 113–114), întrucât „marcarea unei relaţii derivaţionale între doi literali este dublu condiţionată: de existenţa atât a unei înrudiri morfologice, cât şi a unei înrudiri semantice între aceştia" (p. 126).

În Capitolul 7, *Rezultate. Statistici. Discuţii*, Verginica Barbu Mititelu prezintă informaţii de ordin statistic referitoare la frecvenţa afixelor, la derivate, la etichetele semantice, remarcând că „din totalul relaţiilor marcate (17 061), 6 401 (adică aproximativ 38%) sunt între literali de aceeaşi parte de vorbire, iar 10 660 (deci aproximativ 62%) între literali de părţi de vorbire diferite. În cazul derivatelor prefixate este vorba despre păstrarea părţii de vorbire în 97% dintre cazuri, iar în cazul sufixării doar în aproape 15% dintre cazuri" (p. 130).

Lucrarea se încheie cu o serie de *Concluzii* ce reiau principalele idei discutate, urmate de o *Bibliografie* generală şi de patru *Anexe*. Fiecare din cele patru anexe reprezintă câte un inventar consacrat: afixelor româneşti (*Anexa 1*), sufixelor româneşti din RoWN (*Anexa 2*), afixelor din cuvintele derivate (*Anexa 3*) şi etichetelor semantice şi numărului de ocurenţe (*Anexa 4*).

Nu putem încheia această prezentare fără să evidenţiem, pe de o parte, noutatea cercetării d-nei Verginica Barbu Mititelu pentru spaţiul cultural românesc şi, pe de altă parte, elementele inovative rezultate în urma acestei investigaţii ştiinţifice: inventarierea afixelor româneşti; detaşarea valorilor semantice generate de afixe; delimitarea şi identificarea automată a segmentelor sufixale în cuvintele derivate româneşti, fiind „prima raportare a unui experiment de identificare a sufixelor româneşti în cuvinte derivate" (p. 97) etc. Mai mult, prin forma de prezentare a informaţiei, a limbajului întrebuinţat, autoarei îi revine meritul de a pune la îndemâna unui public larg, specialist şi nu numai, o lucrare ştiinţifică cu un grad ridicat de aplicabilitate practică, un ghid accesibil pentru înţelegerea unor elemente şi fenomene lingvistice specifice nivelului lexical al limbii, realizat cu ajutorul instrumentelor informatice.

În deplină consonanţă cu autoarea, apreciem că „lucrarea de faţă poate fi considerată o cercetare de punere în evidenţă a specificului naţional, de valorificare a acestuia în context naţional şi global" (p. 134).

MARIA ALDEA

ADINA CHIRILĂ, *Limba scrierilor lui Antim Ivireanul.* Partea I. *Fonetica. Morfologia*. Prefaţă de Gh. Chivu, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2013, 335 p.

Volumul de faţă, rezultat al cercetării doctorale a d-nei Adina Chirilă, aduce în prim-plan personalitatea culturală a mitropolitului Antim Ivireanul, fiind, în şi pentru spaţiul cultural românesc, prima tentativă de abordare *ad integrum* a aspectelor lingvistice din scrierile traduse, tipărite sau rămase în manuscris ale acestuia, dobândind în acest fel statut de *monografie lingvistică*. Ambiţia autoarei de a oferi o asemenea cercetare integrativă şi, în acelaşi timp, integratoare este justificată prin convivingerea acesteia că doar în acest fel se poate „avea o imagine completă a procesului de însuşire a limbii române în varianta literară muntenească de către Antim Ivireanul, a influenţelor pe care celelalte variante literare şi limba populară le-au impus limbii mitropolitului şi a manierei în care, conştient sau nu, scriitorul şi traducătorul Antim Ivireanul a folosit aceste particularităţi lingvistice străine de varianta literară muntenească propriu-zisă" (p. 18).

BDD-R154 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 10:23:53 UTC)

Volumul debutează cu o *Introducere* (p.13–18), în care cercetătoarea face o trecere în revistă a studiilor, în general monografice, consacrate eruditului mitropolit, studii ce aduc în lumină personalitatea creatoare a lui Antim Ivireanul, reflectată în interesul exprimat explicit prin diferitele analize de natură teologică, de istorie culturală, de istorie literară şi, implicit, de lingvistică consacrate operei de-a lungul timpului de nu puţini specialişti.

Concepută în totalitate ca o incursiune analitico-critică descriptivă, lucrarea este organizată în două secţiuni ce au ca finalitate strict configurarea particularităţilor fonetice şi morfologice detectate în *Limba scrierilor lui Antim Ivireanul* (p. 19–22): „O analiză a sintaxei propoziţiei şi frazei, precum şi o prezentare amănunţită a vocabularului folosit de cărturar în scrierile originale, traduceri şi didahii vor face obiectul unei viitoare lucrări.” (p. 21).

Pornind de la premisa că „în secolul al XVII-lea, limba literară nu mai porneşte *doar* de la realitatea lingvistică dialectală” (p. 25), ci „aderarea la o anumită normă literară se face prin raportare bidirecţională: la norma graiului ce se află la bază [...] şi la configuraţia respectivei variante literare în epoca precedentă” (p. 25), cercetătoarea purcede, în prima secţiune, intitulată *Fonetica* (p. 23–142), la evidenţierea aspectelor fonetice identificate în scrierile lui Antim Ivireanul.

Prezentarea trăsăturilor fonetice debutează cu analiza sistemului vocalic (p. 25–85). Lingvista ia în discuţie fiecare vocală pe care o urmăreşte în realizările sale (vocale etimologice în poziţie protonică sau posttonică, vocale neaccentuate), identificând toate ocurenţele acestora în cuvinte moştenite, împrumutate ş.a.m.d. Meritul d-nei Adina Chirilă este acela de a nu se fi oprit la o simplă enumerare a situaţiilor înregistrate, ci de a fi făcut pertinente aprecieri lingvistice de ordin comparativ. Ne referim aici la compararea aspectului sau fenomenului lingvistic identificat în scrierile lui Antim Ivireanul cu norma lingvistică anterioară secolului în care acesta a scris, respectiv cu cea de după el, în scrieri provenind din diverse arii lingvistice: Transilvania, Maramureş, Moldova, Oltenia etc. De exemplu, analizând „vocala [ă]”, cercetătoarea notează, printre altele, că „trecerea lui [ă] la [e], prin asimilare vocalică” este prezentă în scrierile mitropolitului, înregistrând „inovaţia o singură dată, în derivatul *femeesc* [...]” (p. 31), însă nu ezită să-şi afirme propriul punct de vedere asupra acestei ocurenţe: „Nu avem certitudinea că el aparţine discursului iniţial, este posibil ca forma să se datoreze lui Efrem, primul copist al predicilor” (p. 31). Sau, remarcând conservarea aceleiaşi vocale în verbele „rădica şi răsipi” (p. 34), în paralel cu varianta „[ă] trecut la [i]: m-ai ridicat [...]; să ridicăm”, Adina Chirilă apreciază, aducând ample informaţii, că „Fenomenul trecerii lui [ă] la [i], prin stadiul [î]: este o inovaţie a graiurilor din Muntenia şi Transilvania de sud, iar stadiul intermediar a fost consemnat şi în cîteva puncte din Moldova [...]. Fonetismul apare în texte după mijlocul secolului al XVII-lea, mai ales în documente laice, dar în număr mai redus decît forma veche. Acesta continuă să aibă statut de normă literară, unică la început, apoi în concurenţă cu cea nouă, până târziu [...]” (p. 34). După cum, de altfel, nici nu se grăbeşte în a avansa ipoteze pe care nu le poate susţine. Mai exact, luând în discuţie „varianta cu [u]” a substantivului „zi”, cercetătoarea notează întrebuinţarea rară „în textele literare munteneşti contemporane lui Antim Ivireanul [...], ceea ce face dificilă detectarea sursei de unde a putut să o cunoască Antim” (p. 67).

Or, în cazul „vocalei [e]”, înregistrând situaţii de închidere a lui [e] la [i], precum „*cugetile*, *cumpenile*, *pîntecile* etc.”, pentru a explica acest fenomen, cercetătoarea nu ezită să aducă drept argumente informaţii ce ţin de istoria culturală a românilor: „Aceste forme ar fi putut să-i fie sugerate lui Antim Ivireanul de uzul lingvistic al mentorului său, din primii ani ai şederii sale în Ţara Românească, moldoveanul Mitrofan. Tot el, ca diortositor, intervenise şi asupra *Bibliei* de la Bucureşti, deoarece în textul din 1688 există cîteva locuri în care apar forme cu [i] acolo unde în traducerea lui Milescu şi în varianta muntenească, ms. 4389, este întrebuinţată forma literară [...]” (p. 45).

După epuizarea investigării vocalelor, atenţia cercetătoarei se fixează asupra analizei diftongilor (p. 85–100), a triftongilor (p. 100) şi a vocalelor în hiat (p. 100–103).

În privinţa diftongilor, reţinem, pe de o parte, argumentarea autoarei, corelată cu opinii ale altor cercetători, pe marginea valorii multiple atribuite unor slove (ţ, ѧ) şi concluzia că „ţ era întrebuinţat de mitropolit pentru a reda pronunţia cu diftong” (p. 87), deşi, apreciază lingvista, „alături de aceste variante, apare şi forma cu [e] [...]. Raritatea formelor de acest tip ne obligă să privim cu

BDD-R154 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 10:23:53 UTC)

circumspecţie existenţa ei, *de facto*, în manuscrisul *didahiilor*. Ar putea fi vorba de o inconsecven[ţ]ă a lui Gabriel Ştrempel în transcrierea slovei chirilice і ca *é*" (p. 89). Pe de altă parte, remarcăm analiza atentă pe care cercetătoarea o realizează pe marginea transpunerii alternanţei grafice - ' - – - ‹ -; Adina Chirilă, detaşându-se, în acest caz, de „distinsul editor" Gabriel Ştrempel care deosebeşte net cele două fonetisme, apreciază că această alternanţă este „obişnuită în textele din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea" şi redă „pronunţia trisilabică a cuvântului" (p. 97).

Dintre triftongi, cercetătoarea înregistrează pe [i̯eu̯] în forma posesivă *mieu*, ce apare destul de rar cu forma *meu*, în timp ce „pluralul obişnuit la Antim Ivireanul este *miei*" (p. 100).

De o analiză la fel de convingătoare se bucură şi vocalele în hiat, autoarea insistând cu precădere asupra grupului vocalic în hiat [i]–[i] şi remarcând, pe lângă această situaţie, şi circulaţia „cu [i] simplu", explicabilă prin posibilitatea „ca Antim Ivireanul să fi cunoscut asemenea forme dintr-un text de proveniență direct nordică", fiind „puţin probabil ca rarele ocurenţe de acolo să fi marcat uzul lingvistic al lui Antim Ivireanul, fără sprijinul textelor munteneşti ori al graiului de aici" (p. 101).

În continuarea demersului său, Adina Chirilă se opreşte asupra prezentării sistemului consonantic (p. 103–142).

Aplicând aceleaşi principii metodologice, la fel ca în cazul sistemului vocalic, cercetătoarea realizează un inventar al diferitelor serii consonantice (labiale, dentale, fricative dentale şi prepalatale, africate şi prepalatale africate, lichide, palatale, dar şi consoana laringală [h]), scoţând în evidenţă, în multe situaţii, întrebuinţări ale acestora în scrierile lui Antim Ivireanul comparativ cu modul de utilizare în textele anterioare şi posterioare celor ale mitropolitului, din diverse areale geografice dacoromâneşti, susţinute pertinent cu argumente lingvistice şi istorico-culturale.

Notăm aici, spre exemplificare, circulaţia în paralel a formelor cu [f] şi [h] în cuvinte de tipul *poftă* şi *pofti*, cu dominarea „netă a formelor apropiate de etimon" (p. 139). Dincolo de analiza pe care o întreprinde, autoarea nu se mulţumeşte doar să se alinieze părerii sau părerilor exprimate de unii lingvişti, ci vine în completarea acestora aducând propriile argumente, bazate pe observaţia directă: „Constatând ocurenţa constantă a formelor etimologice în textele literare şi în documentele din Ţara Românească, Ion Gheţie afirmă că norma muntenească a rămas neschimbată în privinţa perechii *pohtă–a pohti* pînă la începutul secolului al XIX-lea [...]. Întărim această idee prin cele observate în textul lui Antim Ivireanul: dacă mitropolitul preferă, la începutul secolul[ui] al XVIII-lea, varianta veche a cuvîntului, la fel procedează şi copiştii didahiilor. În copiile din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, aproape toate formele cu [f] sînt corectate după norma arhaică" (p. 140).

În finalul expunerii consacrate sistemului consonantic, cercetătoarea se opreşte pe scurt, pe de o parte, asupra a trei grupuri de consoane – [mp], [sf], [şč] –, aducând în prim-plan situaţiile de întrebuinţare identificate şi remarcând, în cazul ultimului, absenţa inovaţiei „care avea să se impună ca normă în limba literară modernă" (p. 141), iar, pe de altă parte, asupra unui accident fonetic, consemnat rar, şi anume „proteza lui [a] la verbul *pipăi*" (p. 141), pe care o explică relaţionând-o cu sejurul petrecut de Antim Ivireanul la Râmnic: „Existenţa fenomenului de proteză vocalică în textele lui Antim Ivireanul demonstrează că el era cunoscut cărturarului muntean, poate din vremea cînd fusese episcop la Râmnic" (p. 142).

Aprecierea generală a cercetătoarei pe marginea normelor fonetice din scrierile lui Antim Ivireanul merită reţinută integral, în formularea ei sintetică: „În ansamblu, norma fonetică a textelor lui Antim Ivireanul este cea a variantei literare româneşti. Abaterile de la norma muntenească sau de la norma comună tuturor variantelor literare la începutul secolului al XVIII-lea se grupează în fenomene specifice variantelor literare nordice şi fenomene regionale care nu au statut de normă în nicio variantă literară. Dar este de presupus că cele două tipuri de forme (fie literare, fie populare) i-au fost furnizate mai ales de surse literare, pătrunzând în conştiinţa lingvistică a cărturarului muntean ca posibilităţi de expresie egal valabile în limba română. Numai în cazul fenomenelor specifice graiurilor din Ţara Românească putem presupune şi o influenţă directă constantă, alături de cea mijlocită de textele literare" (p. 142).

BDD-R154 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 10:23:53 UTC)

În secţiunea a doua, intitulată *Morfologia* (p. 143–265), Adina Chirilă reuşeşte, prin analiza aplicativ-comparativă, să realizeze un inventar al aspectelor de natură morfologică ce particularizează creaţia mitropolitului Antim.

Studiul claselor gramaticale debutează cu o incursiune în flexiunea nominală. Astfel, analizând substantivul (p. 145–172), cercetătoarea trece în revistă categoriile gramaticale proprii acestuia (gen, număr, caz), aducând preţioase aprecieri de specialitate raportate nu doar la creaţia mitropolitului în ansamblu, ci şi la norma literară muntenească, sau la cea nordică. Luând în discuţie, de exemplu, încadrarea substantivului *slugă* „în una din categoriile de gen ale substantivelor româneşti” (p. 147), cercetătoarea realizează o micro-monografie a acestuia (p. 147–149), după cum, analizând „substantivele concrete *singularia tantum*, nume de materie”, ce apar cu forme de plural, îşi susţine demersul argumentativ prin verificarea cu textul-sursă, şi anume cel grecesc (vezi analiza substantivelor *carne*, *sînge* etc.).

În continuare, Adina Chirilă identifică variantele de realizare ale articolului (p. 172–174), sesizând atât prezenţa constantă a hotărâtului *-l* „la substantivele masculine şi neutre, la singular, potrivit normei literare din epoca veche” (p. 172), excepţiile de la această situaţie fiind reduse, cât şi notarea constantă a articolului hotărât *-le* la „substantivele feminine şi neutre determinate de adjectivul pronominal nehotărât *toate*” (p. 173).

În subsecţiunea consacrată adjectivului (p. 174–179), atenţia cercetătoarei se fixează cu precădere asupra exprimării superlativului absolut, notând realizarea acestuia atât prin „procedee gramaticalizate”, cât şi prin structuri de tipul „adverb + *de* + adjectiv” (p. 178), ori prin construcţii „repetitive cu genitivul ca instrument al superlativului” (p. 178). În ceea ce priveşte adjectivele pronominale, autoarea optează, urmând abordarea tradiţională, pentru tratarea acestora în clasa pronumelor.

De un studiu aprofundat se bucură şi clasa pronumelui (p. 179–211). Operând o taxonomie a acestuia, Adina Chirilă scoate în evidenţă acele aspecte ce individualizează creaţia mitropolitului printr-o raportare continuă atât la norma literară muntenească din epoca lui Antim, cât şi la cea anterioară acestuia. Referitor la pronumele personal, merită reţinută aici observaţia autoarei pe marginea circulaţiei în paralel a structurilor cu complement dublat prin forme atone de acuzativ şi dativ, respectiv cu complement nedublat. Cercetarea pronumelui de reverenţă îi permite autoarei să înregistreze, „în categoria onorificelor utilizate de Antim”, pe lângă situaţiile tipice specifice epocii vechi a românei, şi „câteva locuţiuni cu baze de formare substantive abstracte ce exprimă «însuşirea»” (p. 186). Analizând pronumele şi adjectivul pronominal de întărire, autoarea notează faptul că „ataşarea particulei de întărire *-şi* la pronumele personal” îi atribuie „acestuia valoarea unui pronume de întărire” (p. 187). În aceeaşi subclasă, cercetătoarea integrează şi „termenul *singur*” ce dobândeşte în unele situaţii valoare de pronume şi adjectiv pronominal de întărire. În cazul pronumelui reflexiv, sunt consemnate două situaţii de întrebuinţare a acestuia cu formă accentuată de acuzativ: pe de o parte, „pentru dublarea reflexivului clitic din componenţa verbului la diateza reflexivă, în structuri emfatice” (p. 190) şi, pe de altă parte, „după prepoziţie, în contexte în care poate fi înlocuit de pronumele personal” (p. 191). În schimb, pentru formele pronominale posesive, Antim Ivireanul întrebuinţează „alternativ posesivul şi pronumele personal pentru a evita redundanţa şi pentru a asigura dinamismul expresiei, în mod special în discursul oratoric” (p. 193). Atât în cazul demonstrativului de apropiere, cât şi al celui de depărtare, Antim Ivireanul nu apelează la forme etimologic simple de tipul *ăsta*, *asta*, *ăştia*, *astea*, *ăstuia*, *ăsteia*, *ăstora*, *ăla*, *aia*, *ăia*, *alea* (p. 197, 199), ci respectă „norma literară generală în epoca veche (cu formele etimologic compuse, de origine maramureşeană, care au intrat şi în limba literară modernă ori cu cele care prezintă encliza particulei *-ş(i)*)” (p. 196), în prima situaţie, respectiv „forma normală în epocă [...] cea etimologică, cu [şt]” (p. 197), în cea de-a doua. În subclasa pronumelui de cuantificare, cercetătoarea include pronumele şi adjectivul pronominal nehotărât, respectiv pronumele şi adjectivul pronominal negativ, notând în cazul primului că „la Antim Ivireanul, *cineva* şi *neştine* formează o serie sinonimică, îndreptăţită în conştiinţa lingvistică a cărturarului de alternanţa lor în unele texte religioase şi ale cronicarilor [...]” (p. 202), în timp ce „termenul *cutare* (< lat. *eccum talis*) este utilizat frecvent, ca marcă a discursului în stilul adinistrativ” (p. 204). În ceea ce priveşte pronumele negativ, lingvista caută să explice

BDD-R154 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 10:23:53 UTC)

argumentat, pe lângă întrebuinţarea formei *nimeni*, forma *nimea* (p. 205–207), asupra căreia G. Ştrempel nu se pronunţă cu convingere. Ultima subclasă luată în discuţie este cea a pronumelui relativ, autoarea notând întrebuinţarea relativului *care* „atât cu forme articulate, la nominativ şi acuzativ, oglindind norma textelor literare din secolul al XVI-lea şi al XVII-lea, cît şi cu forma invariabilă" (p. 208).

În continuare, demersul analitic se fixează asupra clasei numeralului (p. 211–217) şi a subclaselor acestuia, aşa cum apar ele în scrierile lui Antim Ivireanul: numeralul cardinal, numeralul ordinal, numeralul colectiv (care se realizează, atunci când exprimă „colectivităţi de câte trei sau mai multe lucruri, [...] cu *câte*" (p. 214)), numeralul multiplicativ, numeralul fracţionar, numeralul adverbial (ce „apare în enumerări fără substantivul *rând*" (p. 215)), numeralul distributiv („format din *cîte* + numeralul cardinal" (p. 215), cu numeroase ocurenţe), pentru a încheia cu modalitatea de exprimare a datei, ce respectă, în cea mai mare parte, modelul vechi slavonesc.

În subsecţiunea consacrată verbului (p. 217–237), autoarea realizează o sinteză a particularităţilor verbale specifice textului lui Antim pe mai multe paliere: flexiune, forme verbale cu dublu statut (auxiliar şi predicativ), timpuri şi moduri verbale. Reţinem aici remarca Adinei Chirilă, conform căreia „cu valoare de imperfect apare şi o formă perifrastică alcătuită din perfectul compus al auxiliarului *a fi* şi gerunziul verbului" (p. 224) sau pe cea referitoare la faptul că „textele lui Antim Ivireanul nu prezintă forme pentru întreaga paradigmă a mai mult ca perfectului sintetic", în timp ce „bine reprezentat este mai mult ca perfectul perifrastic format din perfectul compus al auxiliarului *a fi* şi participiul trecut al verbului" (p. 227). De asemenea, importantă este şi semnalarea prezenţei infinitivului lung întâlnit în texte de dinainte de 1700, după această dată ocurenţele fiind reduse, respectiv a unor verbe şi locuţiuni verbale „care, în prima parte a epocii vechi şi în unele texte contemporane apăreau destul de frecvent construite cu dativul, sînt însoţite în textele lui Antim Ivireanul de substantive sau substitute ale acestora în cazul acuzativ" (p. 234).

În chip firesc, analiza continuă cu expunerea părţilor de vorbire neflexibile (p. 237–265). Astfel, în partea consacrată adverbului (p. 237–241), cercetătoarea identifică o serie de forme adverbiale cărora le precizează întrebuinţarea funcţională: *acum*, *mainte*, *foarte*, *adecă*, *adecăte* etc. În ceea ce priveşte prepoziţia (p. 242–246), autoarea reţine câteva situaţii referitoare la circulaţia în paralel a lui *pre* şi *pe*, la frecvenţa prepoziţiilor *cătră* şi *de cătră*, „utilizate cu diferite sensuri, în construcţii cu acuzativul, pe lângă verbe care au astăzi în limba literară un alt regim prepoziţional şi/sau care impun un alt caz" (p. 243), la valorile prepoziţiei *întru* ş.a.m.d. şi conjuncţia (p. 246–264) cunoaşte un tratament particular, în ciuda faptului că sunt „puţine elemente reprezentative pentru o variantă literară în raport cu altele ori cu graiurile contemporane" (p. 246); totuşi, Adina Chirilă identifică unele „trăsături generale ale utilizării conjuncţiei în textele lui Antim Ivireanul, generale şi în limba cultă a secolului al XVIII-lea" (p. 246). Analiza se opreşte la conjuncţii ca: *şi*, *au*, *veri*, *sau*, *dar(ă)*, *iar(ă)*, *însă*, *ci* (*ce*), *deaca*, *fiindcă* etc.

Secţiunea consacrată morfologiei se încheie cu abordarea clasei interjecţiei (p. 264–265), pe marginea căreia cercetătoarea opinează: „Opera lui Antim Ivireanul nu conţine un bogat inventar de interjecţii, deşi câteva părţi ale acesteia au un pronunţat caracter oral" (p. 264), reţinând pe: *o!*, *amin*, *aleluia*, *iată*, *vai*.

Lucrarea se încheie cu o serie de *Consideraţii finale* (p. 267–268), care sintetizează eclectic observaţiile lingvistei: „În aspectele fonetic şi morfologic al limbii, Antim Ivireanul nu este un înnoitor prin excelenţă. Este adevărat că se înscrie în curentul natural de progres al limbii din a doua jumătate a epocii vechi, însă nu se poate afirma că a optat deliberat şi consecvent pentru forme neconsfinţite de uzul cult din secolul al XVII-lea, ori că a avut în vedere edificarea aspectului literar al limbii. Urmărind forma lingvistică a textelor, de la o etapă a activităţii sale la alta, se constată pe de o parte, respectarea unei tradiţii a exprimării culte asimilate prin lectura cărţilor religioase româneşti de până la el şi, pe de altă parte, utilizarea unor elemente de limbă populară care deveneau obişnuite în scrierile laice contemporane. Rareori însă acestea pun în umbră fenomenele ce ţin de ceea ce se consideră a fi varianta literară muntenească a cărţilor bisericeşti, de la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea. Cauza acestui fapt trebuie pusă în legătură cu domeniul predilect

BDD-R154 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 10:23:53 UTC)

al activităţii lui Antim Ivireanul. Se constată totuşi o frecvenţă mai ridicată a fenomenelor despre care am vorbit în scrierile de după 1700, când Antim se va fi familiarizat cu sistemul limbii şi cu posibilităţile de exprimare pe care le oferea acesta" (p. 267–268).

Însoţită de un *Indice de cuvinte* (p. 297–324), de o *Anexă* ce ilustrează textul *Predosloviei* Psaltirii slavone (Bucureşti, 1694), în facsimil şi transcriere interpretativă, cu un bogat şi solid aparat critic, vizibil atât în cele peste 170 de note de subsol, cât şi în bibliografie, lucrarea pune în lumină, dincolo de aspectele culturale şi lingvistice, formaţia solidă a autoarei, „cunoştinţe temeinice de istorie a limbii, acribie şi spirit critic" (p. 9).

Nu în ultimul rând, trebuie să subliniem că volumul aici prezentat se bucură de o *Prefaţă* elogioasă (p. 9–12), semnată de Gh. Chivu, membru corespondent al Academiei Române, al cărui punct de vedere ni-l însuşim: avem în lucrarea d-nei Adina Chirilă o „autentică cercetare asupra întregii limbi române literare de la sfârşitul veacului al XVII-lea şi începutul celui de-al XVIII-lea, cu disocieri interesante între fenomenele literare şi cele dialectale, între faptele sudice şi trăsăturile de tip nordic, între fenomene considerate caracteristice pentru uzul elevat, respectiv pentru registrul popular în cărţile şi în manuscrisele datorate lui Antim" (p. 9), un „punct de plecare pentru noi şi fructuoase investigaţii ştiinţifice" (p. 12).

MARIA ALDEA
Universitatea Babeş-Bolyai
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
aldea_maria@yahoo.com

BDD-R154 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 10:23:53 UTC)